

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Nie potrzeba filozofa, aby stwierdzić, że kultura w której się wychowujemy wpływa na sposób w jaki patrzymy na siebie i innych. Chwila namysłu nad tą sprawą zrodzi jednak pytanie typowo filozoficzne – jak bardzo sposób myślenia o sobie i innych oraz tłumaczenia ich zachowań jest zakorzeniony w tym co wrodzone, traktowane jako uniwersalne lub powszechne, a w tym co nabywane, specyficzne, i powiązane z konkretnym językiem czy kulturą?

Starania mające na celu znalezienie odpowiedzi na to pytanie są prowadzone w ramach filozofii umysłu i kognitywistyki. Jednym z centralnych, szeroko dyskutowanych w tym kontekście zagadnień jest status, funkcje, źródła, oraz uniwersalność tak zwanych potocznych (naiwnych) intuicji (teorii). Innymi słowy, uwaga współczesnych rozważań spada na zdroworozsądkowe i powszechne teorie wyjaśniające różne aspekty rzeczywistości, w tym także nadające sens ludzkim działaniom, objaśniające zachowania, których bazą są przekonania, pragnienia, zamiary czy intencje. Problem uniwersalizmu sposobów wyjaśnień ludzkich zachowań jest więc tu podejmowany poprzez próbę odpowiedzenia na pytanie na ile potoczne intuicje – szczególnie te określane mianem potocznych teorii umysłu i dotyczące życia mentalnego (czyli tzw. potoczne psychologie, *folk psychologies*, *mindreading abilities*) są uniwersalne, stałe i powszechne, a na ile są zależne od specyficznej kultury i w niej zrodzone. Jest to główny problem podejmowany w moim projekcie.

W pierwszej kolejności dokonam uporządkowania danych empirycznych znaczących dla podejmowanej kwestii. Najnowsze badania z szeregu dyscyplin wskazują na wysoką zależność ludzkiej zdolności psychologicznego interpretowania zachowań innych od kontekstu społeczno-językowego. Są to wyniki badań z zakresu antropologii, psychologii poznawczej i rozwojowej. Znaczące badania dotyczą takich aspektów jak różnice w psychologii potocznej i trajektorii rozwoju potocznych teorii umysłu wśród dzieci, czy wpływ odmiennych praktyk społecznych oraz wychowawczych na funkcjonowanie i wyłanianie się potocznych teorii umysłu. Wartościowym źródłem danych są również badania nad rozwojem i stopniem teorii umysłu u ludzi niesłyszących, oraz wpływem języka na myślenie o innych umysłach.

Druga część mojego projektu będzie poświęcona poszukiwaniu teorii najlepiej opisującej przedstawione dane empiryczne. Prześlę ramy teoretyczne, które wykorzystuje się do wyjaśniania zebranych danych i wyselekcjonuje teorię najlepiej opisującą szeroki zestaw zaprezentowanych przeze mnie wyników. Analizowane teorie podzielę na dwie główne kategorie: (i) teorie modularno-komputacyjne, które obecnie dominują w rozważaniach nad potocznymi teoriami umysłu i zakładają dużą dozę wrodzonych czynników, oraz (ii) teorie systemowe, które są rozwijane niezależnie i tworzą zupełnie odmienną rodzinę teoretyczną – m. in. ich zwolennicy są dużo bardziej sceptycznie nastawieni do założeń o dużej zależności potocznych psychologii od czynników wrodzonych.

W końcowym etapie moich badań skupię się opisie psychologii potocznej w ramach wyselekcjonowanej teorii oraz odpowiem na postawione przez siebie na samym początku pytanie – w jakim stopniu potoczne intuicje psychologiczne są zależne od czynników wrodzonych i kulturowych oraz jakie są pomiędzy nimi relacje.